Waar echter achttien eeuwen lang de Christelijke conscientie in alle oorden der wereld er tegen geprotesteerd heeft, om tot zulk een herdoop over te gaan, staan we hier voor een zoo machtig kerkelijk historisch feit, dat we niet mogen rusten, eer we het zuivere pad gevonden hebben.

Ons mag door Ds. Littooy niets toegegeven, waardoor we ook maar eenigszins een Doop *ex opere operato* zouden verkrijgen; maar ook hem mag niets toegegeven door ons, waardoor „de algemeene heilige Christelijke kerk" zou worden prijsgegeven.

Noch hij, noch wij willen *separatie*; en juist daarom moet de erkenning van den *ketterdoop* vooral thans zoo sterk op den voorgrond treden, omdat juist hierin het machtig tegengif ligt tegen elk separatistisch beginsel.

Dit brengt ons ten slotte vanzelf op zijn laatste vraag, *of scheiding ook onzes inziens zonde is.*

In antwoord waarop het natuurlijk vanzelf spreekt, dat er allerlei scheiding, ook kerkelijke scheiding is, die, wel verre van zonde te zijn, plichtmatig is en steeds door Gods lieve kinderen gepractiseerd; maar ook dat er één scheiding bij ons kan insluipen, die *niet* mag, en waartegen ten ernstigste dient geprotesteerd en gewaarschuwd.

Hiermeê is niet bedoeld *scheiding* van het kerkelijk instituut. Want al ligt het in den aard der zaak, dat het wel terdege ook zonde is, zich van de institutaire kerk te scheiden, *als deze goed is*, zoo behoeft dit hier niet opgemerkt, daar Ds. Littooy uitsluitend een scheiden van *kwaad gewordene* kerken bedoelt.

Welnu, in dien zin opgevat, is scheiding van een institutaire kerk, die kwaad wierd, plichtmatig, en dat zoowel voor de enkele geloovigen ten opzichte van de plaatselijke kerk, als voor de plaatselijke kerk ten opzichte van het kerkverband.

Er moet te dezen wel geen wilkeur en er mag geen overhaasting noch onbedachtzaamheid wezen; maar is de zaak eenmaal beslist en een institutaire kerk ongeneeslijk gebleken, dan moet ge als lid en plaatselijke kerk van haar af, en zijt ge tot scheiden geroepen.

Zulk scheiden kan nooit als *zonde* gedoemd, maar is altoos geboden.

Onheilige banden mogen niet geduld.

Van scheiden van de *onsienlicke* kerk daarentegen kan natuurlijk nooit sprake vallen. Hier behoort ge toe, of ge behoort er niet toe, door Gods welbehagen. Maar hoort ge er toe, dan kan niets en niemand u losrukken uit de hand des Vaders.

Zoo blijft er dan alleen over: Scheiding van de „sienlicke" kerk op aarde, voorzoover ze in de verschillende historische instituten schuilt.

En zulk scheiden, ja, noemen ook wij sonde.

De „sienlicke" kerk is er altoos. Van het paradijs af tot nu toe. Niet slechts de „onsienlicke", maar ook de »sienlicke" op aarde.

Van die machtige „sienlicke" kerk is het historisch instituut, waaronder ik leef, slechts een deel.

Waar nu dit instituut onzuiver en zelfs onheilig werd, verdwijnt daarom de „sienliche" kerk op aarde niet, alsof ik die nu eens opnieuw te stichten had, maar keert hoogstens een zeer klein deel van deze machtige „sienlicke" kerk weer in zuiverder institutaire gestalte op.

Vandaar ons protest tegen elk denkbeeld, alsof wij Doleerenden, nu eens een nieuw kerkgenootschap oprichtten, in dien zin dat al, wat buiten onzen kring lag, niet tot de „sienlicke" kerk zou hooren.

Neen, we zijn en blijven in dezelfde groep, in hetzelfde deel van de groote »sienlicke" kerk, waar ook onze vaderen in leefden, waar wijzelven in geboren zijn, waarin wij zelven den Doop ontvingen, en al hetgeen, waarmeê we braken en waarvan we ons afscheidden, is het ontredderd en onbruikbaar geworden *instituut.*

Ook *Ds. Beuker* in *De Vrije Kerk* en N. J. E. in *De Roeper* gaven over den ketterdoop belangrijke adviezen. Mogen we deze een volgend maal bespreken?

Een blad als *De Heraut* kan geen recensie leveren van elke preek, die uitkomt.

Slechts dán mag en moet dit, zoo zulk een preek nog iets anders dan een preek, zoo het ook een principieel getuigenis, rakende den algemeenen toestand, is.

Vandaar de melding, die hier gemaakt wordt van Dr. Geesinks rede: „*Gideons Hervormingsdaad*"; een met keurige zorg bewerkt, met gloed geschreven stuk, dat aan Gideons, op Gods aandrijven gegeven voorbeeld den toetssteen ontleent, voor wat ook nu *door* en *tegen* de Jerubbaals, die men „Doleerenden" noemt, gedaan is.

Ook in dit stuk blijkt weer de macht van het Goddelijk onderwijs door de Openbaringsfeiten.

Die wondere Gideon is geen product van menschelijk overleg. Integendeel, hij is een bode Gods, die tegen het doen der menschen wordt ingezonden. Hij staat daar als een getuige, niet om te toonen, wat de mensch poogde of aandorst, maar wat de Heere God als Hem gevallig en door Hem gewild in het midden onzer menschelijke slapheid wilde openbaren.

Tegen zulk een Gideons-getuigenis baat dan ook geen tegenrede.

Ge kunt er hoogstens de ooren voor dichtstoppen. Maar verzuimdet ge dit bijtijds te doen, dan grijpt het u aan, overwint u, en ge moet óf meê óf ge verkracht uw conscientie.

Dit is dan ook het geheim van de zeldzame overredingskracht, die uit dit stuk van Dr. Geesink spreekt.

Het klemt op elk punt.

Van wel of niet meegaan is geen sprake. Ge *moet.*

En waar zulk een getuigenis dan in zoo plechtig bezielden vorm tot u komt, derwijs gespeend is aan den opgeblazen toon, en maat houdt in overweging en uitdrukkingswijs, en op een wijze als hier geschiedt, klaar ontleed, helder doorgedacht en in juiste bewoordingen weergegeven is; daar ontstaat metterdaad een harmonisch geheel van hooger orde, dat u én te dezer zake boeit en meesleept én tegelijk, wat den vorm aangaat, u dienst doet als model.

Als proeve geven we de weerlegging der bedenking, dat er in het kerkelijk bedrijf der Doleerenden te veel berekening was.

Ook Gideon had „berekend", en daarom het Baälsbeeld „in de stilte van den nacht" omgeworpen.

En in verband hiermeê nu zegt Geesink:

Wanneer toch is »berekening" op zichzelf ooit geoordeeld? Wie, die wijs is, handelt ooit zonder berekening? Prees de Zaligmaker zelf niet den torenbouwer die de kosten en den koning die zijn macht berekent, alvorens te handelen? Wat is berekenen anders dan overleg, dan beleid, dan bedachtzaamheid, dan voorzichtigheid? Een deugd, waarvan de dichter der Spreuken zoo schoon zegt: *Als de wijsheid in uw hart zal gekomen zijn, en de wetenschap voor uw ziel zal lieflijk zijn, zoo zal de bedachtzaamheid over u de wacht houden, de verstandigheid zal u behoeden.* Een deugd, waarop Jezus doelt, wanneer hij zijn discipelen toeroept: *Zijt voorzichtig gelijk de slangen en oprecht gelijk de duiven.*

Voorzeker, daar is ook een wereldsche, een vleeschelijke voorzichtigheid, die men listigheid noemt. Deze laatste is de wijsheid niet, die van boven komt, maar is aardsch, natuurlijk, duivelsch. Van haar heet het: *Hij vat de wijzen in hunne arglistigheid.*

Daar is een »berekening" van den inbreker, die het toelegt op uw schatten; daar is een »berekening" van een Gideon. Beide stoelen op een anderen wortel. Deze is uit de verdorven natuur en zoekt Gods gebod te overtreden, gene is uit het geloof en is er op bedacht Gods gebod te gehoorzamen. Alleen in het eerste geval verdient berekening gelaakt, in het andere geprezen. Om Gods wil te doen, is heilige »berekening", is overleg vaak noodig.

Ziet, hoewel ik weet, dat al onze daden en dus ook die, welke uw kerkraad op 5 Jan. bestond, voor God onvolkomen en met zonden besmet zijn, zoo acht ik nochtans in de wijze waarop zij tot stand kwam, noch mijne broederen noch mijzelf geoordeeld.

Die een grond heeft als Gideon, mag ook als Gideon handelen.

Het heroisme des geloofs verhoedt, dat, zoowel door onvoorzichtigheid bij de uitvoering als door vrees voor den tegenstand die daarna staat te komen, Gods gebod ongedaan blijft.

Wie ook dit schoone, kernachtige stuk las, zal weer erkennen moeten: Met bullen zijn de Doleerenden op een afstand te houden, maar in het woord te weerstaan zijn ze niet.

Het Noorden verzoekt ons op te merken, dat zijn redactie de sanctioneering van den Doop der ketters niet zoozeer in de latere belijdenis der gedoopten, maar meer, of zelfs eeniglijk, in de latere goed-verklaring der kerk had gezocht.

Gaarne maken we hier onze lezers attent op, al wordt de stelling van *Het Noorden* onzes inziens hierdoor geheel onhoudbaar.

Wij hadden de meening van de redactie, alsof de kerk den vroeger toebedienden Doop homologeerde, verstaan in den zin, dat dit oordeel der kerk zijn grond vond in de belijdenis van de gedoopten.

Volstrekt dus niet om haar iets toe te dichten, dat ze niet bedoelde, maar alleen omdat we ons haar redebeleid niet anders denken konden, gaven we de voorstelling, dat zij de kracht of waarmaking van den Doop in de latere belijdenis van den gedoopte zocht.

Nu dit echter *niet* zoo blijkt, vatten we volstrekt niets meer van haar standpunt.

De kerk, dit stemmen we van harte toe, beslist of een toebediende doop Doop zij al dan niet. Dit kan niet anders, wijl de kerk moet uitmaken, of ze zulk een persoon beschouwt als reeds gedoopt of als nog *niet* gedoopt.

Hierover kan geen verschil bestaan.

Maar nu van drieën één.

De grond voor haar oordeel, dat er *wel* Doop plaats had moet liggen óf in den gedoopte, óf in den Doop, óf in den dooper.

Nu erkent de redactie, en dit verheugt ons, dat deze grond in het onderhavig geval niet kan liggen bij den gedoopte.

Derhalve in den Doop of in den dooper.

In den Doop zelf kan deze grond tot goedkeuring alleen liggen voorzooveel de Doop toebediend is in overeenstemming met het bevel Christi. Reden, waarom men zeer terecht weigert Doop te zien in menige moderne watersprenkeling.

Doch ook hierop heeft de redactie het oog niet. Immers, daarin vallen we haar geheel bij.

Het eenige, waarop het dus aankomt, is: *de dooper.*

De dooper nu is niet de predikant of poop of pastoor of vroedvrouw, maar *de kerk* als zoodanig.

Een kerk derhalve, die met de redactie en met ons erkent, dat bijvoorbeeld een Roomsch gedoopte metterdaad gedoopt is, en derhalve niet nog eerst gedoopt moet worden, erkent hiermeê tevens, dat onder de valsche kerk nog een schim van het ambt overbleef, die, hoe zwak ook, nochtans genoeg geestelijken en ambtelijken band aan den Christus overliet, om een handeling, onder de zorge en het toezicht van deze kerk verricht, als een handeling in naam van den Drieëenigen Verbondsgod te eeren.

Van den heer secretaris der Nederlandsche afdeeling van de Evangelische Alliantie ontvingen we deze week een uitvoerig ingezonden stuk, houdende mededeelingen uit Engeland over de door ons ingebrachte grief.

Voor dit stuk is deze week geen plaats. Een volgend maal hopen we het op te nemen en dan tevens ons oordeel daarover te zeggen.

KUYPER.

Van het Kerkelijk ambt.

XVII.

Het laatste punt, dat reeds aangestipt, maar nog niet in samenhang besproken wierd, is de ambtelijke positie van ambtsdragers, die in onregelmatigen toestand verkeeren.

We hebben hierbij het oog op de ambtsdragers in de valsche kerken; op de ambtsdragers bij kettersche groepen; op de ambtsdragers bij schismatieke kringen; op de ambtsdragers bij kleine groepen van geloovigen, die het hoofd weer opsteken; op ambtsdragers, die nog zeer regelmatig aangesteld, toch feitelijk hun dienst verloochenden door af te vallen van den Heere en zijn Woord; kortom, op ambtsdragers van allerlei gading, die 'tzij door een oorzaak in henzelven gelegen, 'tzij door een oorzaak die te zoeken is in den kring die hen aanstelde, niet verkeeren in normale, gewone, regelmatige positie.

Vraagt men nu, hoe over alle dezen te denken zij, dan is menigeen aanstonds met zijn kort en snijdend antwoord gereed. „Wel," zegt hij, „ik erken die allen eenvoudig niet als ambtsdragers. Ze tellen voor mij niet meê. Ik erken alleen de goed en deugdelijk geordende leeraars, ouderlingen en diakenen van mijn eigen kerk; en daarmeê uit!"

Is nu zoo iemand Baptist, dan erkent hij alleen en uitsluitend de Baptisten-dominees; want, zegt hij, die anderen, die kleine kinderen nat maken, ontheiligen het Sacrament.

Is zulkeen een synodaal kerkist, dan kent hij ter wereld geen andere ambtsdragers dan die wel en deugdelijk geapprobeerd zijn door het classicaal bestuur van zijn ressort, geheel onverschillig of zulkeen den Christus hoont of eert, zoo hij maar de classicale approbatie heeft.

En zoo voortgaande, acht dan een iegelijk alleen zijn eigen uil een valk te zijn, en ziet buiten zijn eigen kring niets dan duisternis en kerkelijke anarchie.

Toch is dit zonderling standpunt noch Protestantsch, noch Gereformeerd. Het is in den grond Roomsch-hiërarchisch, en buiten Rome het standpunt van den Separatist.

Rome, dat de ordening van den priester als een sacrament eert, kent natuurlijk geen priester, waar dit dusgenaamde sacrament afwezig is. En de Separatist, die het alleenzaligmakend begrip van Romes wereldkerk op zijn eigen groepje overbrengt, komt door zijn eenzijdig spiritualisme tot gelijke slotsom. Wie zich bij zijn kring niet voegt, zoo denkt hij, laat zich leiden door een onheiligen geest. Wie dan toch leeraar zijn wil is dwaalleeraar, en een dwaalleeraar is *geen* leeraar met al.

Geheel anders was daarentegen van meet af het standpunt van hen, die oordeelden naar het Woord.

Voor hen toch was de zaak niet met één kort oordeel uit te maken, maar moest te dezen scherp en juist onderscheiden worden, al naar gelang het ambt genomen wierd met opzicht tot hem die het draagt of beweert te dragen, dan wel met betrekking tot hen, die zich aan zijn dienst onderwerpen.

Nemen we het laatste het eerst.

Een bedienaar des Woords is voor de gemeente niet een heerschappijvoerder, maar de overbrenger van een boodschap, een gezant, een ambassadeur, gelijk men het weleens, hoewel zeer ten onrechte, bij manier van vergelijking met vorstelijke boodschappers heeft genoemd.

Ten onrechte zeiden we.

Immers, een koning zendt een ambassadeur niet aan zijn volk, maar alleen aan een vreemde mogendheid of aan een koning die met hem op eenigszins gelijken voet staat. De keizer van Rusland zendt een ambassadeur aan den keizer van Duitschland; maar niet aan den stedelijken raad van Moskou, en zelfs niet aan een kleinen vorst als den koning van Denemarken. Eenen ambassadeur zendt een koning aan een anderen koning, over wien hij niets te zeggen heeft, en met wien hij op voet van gelijkheid onderhandelt. Daarentegen aan zijn eigen volk, aan zijn onderdanen, aan degenen, over wie hij te gebieden heeft, zendt hij nooit een ambassadeur, maar alleen een ambtsdrager, die zijn bevelen mededeelt. En overmits nu de kerk op aarde niet een macht naast of tegenover Koning Jezus is, maar zijn eigen gebied, een volk, waarover hij heerschappij voert en waarnaar hij bevel geeft, had men nooit die kwade spreekwijs, alsof een bedienaar des Woords een ambassadeur ware, moeten invoeren. Ze prikkelt de hoogheid. Ze geeft inbeeldingen des harten. Ze is aan de hooge waardigheden der wereld ontleend. Ze hoort in Christus' kerk niet thuis; en als Paulus zich noemt „een gezant van Christus wege", is gansch iets anders dan een ambassadeur bedoeld.

Maar dien verkeerden naam nu daargelaten, zoo is toch elk bedienaar des Woords een gezondene van 's Konings wege om aan de kerk de boodschap zijns Heeren aan te zeggen, en de zegelen van deze zijn boodschap te vertoonen en te bedienen.

Een predikant is *niet* een religieus voorganger; hij is niet een deelnemend persoon, die in aller leed en verdriet ingaat; hij is niet een hulpdiaken, die wat geld voor armen opzamelt.

Veel van dit alles moet hij ook zijn en doen. o, Er ligt een oneindige eisch der ontferming in het herdersambt. Maar toch, dat is het ambtelijke niet, want dát is *ieder* Christens plicht. Dat moet ieder naar vermogen alzoo, gedrongen door de liefde Christi, volbrengen.

Neen, het ambtelijke is uitsluitend in zijn *last* gelegen. Hij heeft een opdracht. Hij in onderscheiding van anderen. Hij heeft het Woord aan te zeggen namens zijn Koning. En daarom is hij het alleen, die het Woord *bedient.*

Juist hieruit echter volgt dan ook, dat zijn ambt voor mij slechts inzooverre autoriteit bezit en mag bezitten, als het bij hem dan ook tot een bediening van dat Woord komt en er bij blijft. Want merk ik, dat hij, in steê van het Woord te bedienen, het Woord inhoudt, vervalscht of bestrijdt, natuurlijk, dan mag ik niet meer naar hem luisteren, en weet ik, dat zulk een, hoewel door den Koning gezonden, zijn zender verloochent en alle macht over mij mist.

Geen quaestie dus, of de gemeente ook ten onzent heeft goed gedaan, toen ze de Moderne en Irenische predikanten, voorzoover ze van de waarheid afgingen, verliet en hun dienst beslist verwierp. Zij hadden den Heere verworpen, dies moesten ze verworpen worden door zijn volk. En toen ondanks alle protest en verzet en klacht geen toepassing van tucht op deze ontrouwe dienaars te verkrijgen was, toen hebben de ouderlingen te Amsterdam en elders juist gezien en goed gedaan, dat ze voorts de ambtelijke gemeenschap met deze mannen hebben afgebroken. Wie hun anders raadde, ried in Roomschen zin.

Dit wilde echter volstrekt niet zeggen, dat daarom deze personen op hadden gehouden in het ambt te staan. Integendeel was het zeer wel mogelijk, dat ze door den Koning der kerk gezonden waren, maar, hoewel door Hem gezonden, zijn last inhielden, verloochenden en bestreden. Dan zijn ze wel *gezanten*, maar *kwade* en *ontrouwe* gezanten, die als eerlooze en trouwelooze dienaars een dubbel oordeel zullen ontvangen.

Vraagt men of hierdoor dan toch geen schromelijk *lynch*recht in de kerke Gods wordt ingevoerd, dan erkennen we dit tot op zekere hoogte.

Er is tweeërlei keur. Een keur naar uitwendig brevet, of wel naar het Woord, waarin de dienaar zich openbaart. Een derde is niet denkbaar.

Wilt ge nu niet de keur der gemeente toelaten, dan moet ge wel alle keur aan de uitgevers van het brevet toekennen, dat is aan de kerkbesturen, en komt ge dus op Romes pad. Ge zegt dan, dat het volk daarover niet oordeelen kan. Dat het oordeel aan de synode of bij den bisschop staat. En dat, waar een bisschop of synode heeft uitgemaakt, dat iemand een echt gezant is, gij er hem voor hebt te houden, al lastert hij den Christus ook; terwijl gij omgekeerd verwerpen moet, wie door synode of bisschop wordt verworpen, al vloeit ook hemeltaal van zijn lippen.

En stuit ge dan op de moeilijkheid, dat er soms twee synoden of bisschoppen naast of tegenover elkander staan, die de één zoo en de ander zus oordeelen, dan blijft er geen andere uitweg, dan dien ook Rome in de dagen der Hervorming insloeg en moet ge wel heil zoeken in de „onafgebroken successie." Waaronder dan verstaan wordt, dat elk leeraar, tot op de apostelen toe, u moet kunnen aantoonen, hoe van hand in hand het ambt steeds en ongestoord van de heilige apostelen af en op hen gekomen is.

Kiest ge dit standpunt, dan heeft dus Rome gelijk, want Rome heeft de onafgebroken successie, en gij hebt die niet.

Op uw Protestantsch en Gereformeerd standpunt kunt ge dus niet anders zeggen, dan dat de keur geestelijk is en wel terdege *bij de kerk* staat. Bij de kerk in haar *ambtelijke* vergaderingen, zoo deze zelve aan den Heere en zijn Woord trouw blijven; maar ook aan de kerk *in het ambt der geloovigen*, zoodra de wettige vergaderingen van de ambtsdragers den Heere en zijn Woord verzaken dorsten.

Juist daarom hielden onze vaderen tegenover Rome zoo sterk aan de »doorzichtigheid van de Heilige Schrift" vast. Immers met die perspicuïteit viel of stond hun geheele stelsel.

Was de schare der geloovigen niet bekwaam en dus ook niet gerechtigd, om een gezant des Heeren die een valsche boodschap bracht, terstond in zijn trouwloosheid te ontmaskeren en te verwerpen, dan drong het weer alles naar de hiërarchie en dus naar Rome toe.

En omgekeerd, zou de schare der geloovigen, volgens het ambt der geloovigen, tegen ontrouwe gezanten des Heeren kunnen en mogen opkomen, dan moest er perspicuïteit in de Heilige Schrift zijn, dat wil zeggen, dan moest de Heilige Schrift, gelijk ze daar lag, voor de geloovigen zelven zóó doorzichtig en verstaanbaar zijn, dat zij terstond toetsen en bemerken konden, of de boodschap, die hun in naam van Jezus gebracht wierd, *metterdaad van hun Koning kwam.*

Bleek dit nu anders te zijn, dan mochten de geloovigen sich aan het woord van zulk een trouweloos gezant niet onderwerpen; ja, ze mochten hem zelfs op geenerlei wijze in de uitvoering van zijn trouweloozen toeleg behulpzaam zijn; maar *ambtsdrager* bleef zulkeen hun niettemin.

Meer nog, juist daarin, dat hij ambtsdrager was, lag zijn ontzettend oordeel.

KUYPER.

Van de Kercke.

(*Slot.*)

De ontwikkeling der zesde stelling geschiedt onder anderen in dezer voege (in het bovenaangehaald werk van Mornay du Plessis, bl. 8—11):

Nu de sienlicke Kercke is op de werelt, ende de werelt (gheyck wy by ons selven geroelen moghen) is onreyn, ende daer om onder sulck een vuyle locht, het onmoghelick waere, dat zij niet verroesten, ende veel verdoruentheyt na haer en soude trecken. Zy bestaet ook in menschen, ende is van menschen geregiert: ende alle menschen zijn vleesch ende bloet, ende dien volghende verdoruen, ende onuolcommen; d'onwetenheyt ende boosheyt onderdanich. 'Tis dan mogelijck datse somtijts verdoruen zy, ende onmoghelick datse in dese werelt soude volcommen ghesien worden. Nochtans om datter de Heylige schrift somtijts af spreect ansiende waervooren zy voor God geacht wordt, om haers Brudegoms Christi wille, ende dickmaels ook niet na tghene datse is, maer na tghene datse behoorde te zyne, ende dat niet soo seer om haer te prijsen, als om haer te verwecken om haer seluen werdich desen lof te macken, soo gheeft zy de Kercke sulcke hooghe titelen, diese niet altijt werdich en is, tzy dat wyse in de menschen (daer in zy bestaet) aensien, ofte ook in de leeringe selue. De schrift naemtse het rijcke Gods, oft het rijcke Christi: maer Jesus Christus, dier de Coninck af is, verghelijctse by een net, twelck geworpen zijnde in de zee, treet na hem quade ende goede visschen. Dit is te segghen dan, dat in dit rijcke der Hemelen, de Sathan onderdanen heeft, die zijnder tyrannie toebehooren. S. Paulus naemtse ook een huys Gods, ende vermaent ons t' aenmercken hoe wy daer in behoorden te wandelen: maer hy en verbercht ons niet dat in dit selfde huys, niet alleen schoone gouden ende silueren, maer ook houten ende aerden vaeten zijn, d' eene dienende tot nut ende eeren, ende d' ander tot schade ende oneeren: daeraf S. Augustijn dit onderscheyt ghenomen heeft, van de ghene die in het huys, ende nochtans van den huyse niet en zijn. Ende dat wij ghelooven in onsen Credo, van de ghemeynschap der Heylighen, en is niet te verstaene dat alle die daer vergadert zijn, by den geest Gods in Christo souden gheheylicht zijn: maer wel datter noch rechte ghemeynschap noch rechte heylicheyt en is dan in de Kercke: namende het ghheele na het beste deel. Dit is nu soo veel van de verdoruentheyt der persoonen.

Aengaende de leere, zy is de gheheele schoone ende onbeulecte Bruijd ghenaemt: alsoo ook dies aengaende, de ghelooughe ende gherechtighe stadt: den Temple Gods, ende den pilaer der waerheyt. Bij welcke schoone titelen zy behoorde verwect te zijne, te behaghen hem, die hem gheweirdicht haer soo t: naemen: ende hem in als onderdanich te zijne. Onder tusschen is het dickmaels gheschiet, dat een Kercke bij quade Herders gheregiert zijnde, hem bemoet ende vermeet te zijne sulck als dese titelen wt gheuen, ende dinct dat zy anders niet zijn en can: segghende, ik ben Coninginne, ende en kan gheen weduwe zijn: verweckende den goeden Godt tot gramschap, door wiens genade, zy alleene met sulcke titelen verciert is: zy verswijmt de stemme haers bruydegooms, haer seluen na haere sinnelijckheydt wetten maeckende. Haere leeraers regierense na haeren sin, denckende bij hen seluen wijs genoech te zijne: waer door de Propheten zijn bedwonghen gheweest haere spraken te veranderen, na dat de Kercke van gouuernemente verandert. Waerom zyse naemen een afvallighe ende hoere, haer verwijtende dat zy in ouerspel gheleeft heeft onder alle ghebladerde hoomen, datse haer Princen heeten, Princen van Sodoma, ende haer volck, volck van Gomorrha. Int corte, datse haer dreyghen, dat Godt zijn tabernacle elders verstellen, ende dat hyse verlaten sal. Ende Paulus seyt: dat zy soo verre souden verleydt wesen, om datse de waerheyt verswijmt hebben, dat zy den Antechrist in de plaetse Christi souden aenbidden. De reden is gheheel claer, dat is, de Kercke is in haer seluen een duyster lichaem, als de maene, gheen ander licht hebbende dan van Christo de sonne der gherechticheyt. Soo veel zy hem ansiet is zy claere, te meer zy haer van hem keert, te duysterder is zy, ende somtijts keert zy haer soo verre van hem, ende daer stelt hem sulck eenen grooten clomp aerde tusschen beyden, datse schijnt gheheel in Eclipse te zijne.

Daer af commet dat van dese alghemeyne Kercke (die ouer al den aerdbodem verbreyt ende afghesondert oft verscheyden is in bysonder deelen van alle natien der aerden) eenighe particuliere Kercken, gheheel wtgheroyt ende verdoruen zijn, door een recht oordeel Godes: ghelijck die Kercken van Philippus, Colossen, ende veel ander die in Orienten hier ende daer byden Apostelen hadden gheplant gheweest. Andere sietmen wederom op commen in ander plaetsen, door de ghenade des Heeren. Eenighe sietmen door de verdoruentheyt der menschen vervallen in leeringhe ende seden: ghelijck de Kercken van Griecken ende Egypten etc. Andere werden soo verdoruen door de hooverdye ende boosheyt der leytslieden datse niet gheheels en behouden, gelijct ghebeurt is met de Roomsche Kercke. Met den eersten daer zijnder, de welcke van ketteryen tot ongheloouicheyt veruallen zijn, ghelijck in de landen daer Mahumet zijn seckte gheplant heeft, al twelcke vruchten des eersten mensche Adams zijn, den welcken van Gode tot hem seluen veruiel, ende blindt wert in zijn eygenliefde: dinckende wijs genoech te zijne sonder Gods woort, om hem seluen te regieren. Siet daer in weynich woorden, soo veel angaet de deelen deser siendelicker Kercken, die nu oueral is. Maer het is ghenoechsaem, deser tijt dat wy besluyten, dat dese Kercke is de vergaderinghe oft het gheselschap, van alle die Christum belijden, oueral waer zy ook verstroyt zijn. Ende dat onder haer begrepen zijn alle bysondere Kercken, welcke de beloften Christi, die de alghemeyne Kercke ghedaen zyn, gelijckelick toecommen. Item, dat eenighe van die reyn, de ander onreyn zijn: na datse van God tot hen seluen ghekeert zijn: Item dat de alder reynste in hem seluen onreyn zijn, de wijle hy gheen volmaecktheyt in zijn Enghelen vindt: maer dat hyse in Jesu Christo ghenadelick verdraecht.

En bij de ontwikkeling van op drie na de laatste stelling wordt onder anderen het volgende aangevoerd (bl. 241—245):

Bouen dien werpen sy ons noch een ander saecke vooren. Ist dat ghy (segghen sy) de Paus voor den Antechrist houdt, ende onsen dienst voor afgoderye, hoe comt dat ghy ons Doopsel ontfanght? ofte soo ghijt voor goet houdt, hoe comt dat ghy met onse Kercke gheen ghemeynschap en hebt? Inden eersten, Godt heeft soo bermertich geweest ouer sijne Kerke, dat hy niet toeghelaeten en heeft dat den Antechrist in den Doop Christi yet soude veranderen, soo veel als het wesen belangt, al ist dat hy dien met veel superstitien besmet heeft, euen gheljck hy niet toeghelaeten en heeft dat noch onder de Samaritanen, noch int gheslachte Juda de Besnijdenisse (die een teecken